SOTER 2024.92 (120)
ISSN 1392-7450 (Print), ISSN 2335-8785 (Online)
https://doi.org/10.7220/2335-8785.92(120).4

Birutė OBELENIENĖ
Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
Violeta ČEKANAUSKIENĖ
Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

Vaisingumo pažinimo svarba moters sveikatai: bendrojo ugdymo mokyklų abiturienčių žinių vertinimas

SANTRAUKA. Straipsnyje nagrinėjama vaisingumo pažinimo svarba moters sveikatai. Įprastai paplitusi nuomonė, kad vaisingumo pažinimo žinios taikomos planuojant šeimą, tačiau vaisingumo pažinimas taip pat padeda moterims ir mergaitėms tapti informuotomis savo sveikatos priežiūros dalyvėmis. Tyrimai rodo, kad moterys ir merginos, kurios stebi savo ovuliacijos ciklus, gali anksti pastebėti sveikatos problemas. Straipsnyje apžvelgiami tyrimai, įrodantys, kad tie paaugliai, kurie yra supažindinami su savo kūno fiziologiniais procesais, lytiškumo ugdymo programose mokosi atpažinti savo vaisingumą, labiau vertina savo ir savo amžiaus grupės asmenų lytiškumą ir gebėjimą reikšti emocijas. Straipsnyje taip pat pateikiamas autorių atliktas tyrimas „Kauno miesto bendrojo lavinimo mokyklų abiturienčių vaisingumo pažinimas“, kurio metu buvo apklaustos penkių Kauno miesto bendrojo lavinimo mokyklų abiturientės. Tyrimas atskleidė, kad daugiau nei pusės tyrimo dalyvių vaisingumo pažinimo žinios yra blogos ir mažiau nei pusės – tik patenkinamos. Merginos nežino, kad moters vaisingumas priklauso nuo neurohormoninio reguliavimo, jos vadovaujasi klaidingomis žiniomis apie hormoninės kontracepcijos veikimo mechanizmą. Didesnė dalis merginų nežino, kad žmogaus gyvybė prasideda nuo apvaisinimo momento. Respondentės neturi pakankamai žinių apie moters vaisingumą žalojančius veiksnius. Apklausos metu nustatyti merginų žinių rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad mokyklose nėra skiriama pakankamai dėmesio moters vaisingumo pažinimui ir jo išsaugojimui. Merginos vadovaujasi internete rastomis žiniomis, todėl galima numanyti, jog tai suteikia daug erdvės prieš žmogaus gyvybę nukreiptoms kampanijoms, kuriomis siekiama manipuliuoti šia informacija ir taip apriboti moters laisvo ir informuoto pasirinkimo galimybes.

RAKTAŽODŽIAI: vaisingumo pažinimas, sveikatos raštingumas, vaisingumo sistema, menstruacinis ciklas, gonadotropiniai ir lytiniai hormonai, laisvas informuotas pasirinkimas.

Įvadas

Niekas negali paneigti, kad sveika vaisingumo funkcija yra vienas svarbiausių žmogaus gyvenimo kokybės komponentų. Vaisingumas yra natūralus žmogaus gėris, per

kurį moteris ir vyras suteikia gyvybę savo vaikui ir kartu realizuoja save per tėvystę ir motinystę. Žmogaus vaisingumo funkcijos įgyvendinimas tiesiogiai susijęs su trimis asmenimis: vyru, moterimi ir vaiku. Vaisingumo funkcijos sutrikimas ir negalėjimas susilaukti vaikų moteriai yra didelis iššūkis. Šiandien daug kalbama apie nevaisingumo priežastis, jų diagnostiką ir gydymą. Nevaisingumas paliečia tiek vyrus, tiek moteris ir yra tiesiogiai susijęs su bloga psichologine savijauta, depresija, žema saviverte[1]. Nevaisingumo problemas išgyvenančios moterys patiria didesnį stresą nei lyginamosios grupės, taip pat pastebėta, kad nevaisingumas lemia skyrybas, ekonominių išteklių praradimą[2]. Dr. Ruchi Galundia tyrimas[3] parodė, kad susituokusios moterys, patiriančios pirminį nevaisingumą, palyginti su vyrais jaučia gilesnį emocinį stresą.

Dažniausiai žmonės žino, kaip pasirinktas gyvenimo būdas veikia jų sveikatą. Tam daug dėmesio skiriama tiek mokyklos bendrojo ugdymo biologijos pamokose, tiek rizikingo elgesio prevencijos programose. Tačiau žymiai svarbiau suprasti savo organizmo pokyčius, juos valdančius vidinius procesus nei žinoti elementariausias tiesas apie gyvenimo būdo pasirinkimo įtaką sveikatai, ypač jei kalbama apie vaisingumo pažinimo įtaką. Tačiau sisteminė tyrimų, susijusių su vaisingumo pažinimu, apžvalga rodo, kad juose dalyvavę asmenys gana menkai nutuokia apie savo dauginimosi funkcijos veiklą ir vaisingumo pažinimą[4].

Vaisingumo pažinimas padeda moterims ir mergaitėms tapti informuotomis savo sveikatos priežiūros dalyvėmis. Tyrimai rodo, kad moterys ir merginos, kurios stebi savo ovuliacijos ciklus, gali anksti pastebėti sveikatos problemas. Pavyzdžiui, ankstyvas arba vėlyvas lytinis brendimas yra susijęs su endokrininiais sutrikimais. Būklės, dėl kurių paauglystėje pakinta ovuliacija, tik pablogės, jei nebus teisingai nustatyta diagnozė. Amerikos akušerių ir ginekologų kolegijos Paauglių sveikatos priežiūros komitetas ir Amerikos pediatrų akademijos Paauglystės komitetas pripažino reikšmingą menstruacijų, kaip gyvybiškai svarbaus mergaičių požymio, padedančio nustatyti galimas pagrindines sveikatos problemas, vaidmenį ir teigia, kad menstruacijų ciklo diagramų sudarymas joms yra naudinga praktika[5]. Apie vaisingumo pažinimo svarbą jaunų moterų ir merginų sveikatai 2023 m. kovo 14 d. Jungtinių Tautų surengtoje 67-ojoje Moterų padėties komisijoje kalbėjo Šventojo Sosto misijos atstovas arkivyskupas Gabriele'is Caccia. Bendradarbiaudamas su Vaisingumo ugdymo ir medicinos vadybos fondu (angl. akronimas

1 Juliana Rigol Chachamovich, Eduardo Chachamovich, Hélène Ezer, Marcelo P. Fleck, Daniela Knauth, Eduardo P. Passos, „Investigating quality of life and health-related quality of life in infertility: a systematic review", *Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology* 3 (2010), 101–110.

2 Arthur L. Greil, Kathleen Slauson-Blevins ir Julia McQuillan, „The experience of infertility: a review of recent literature", *Sociology of Health & Illness* 32 (2010), 140–162.

3 Rushi Galundia, „To Understand the Impact of Anxiety and Depression amongst Infertile Males and Females: Gender Issues", *International Journal of Humanities and Social Science* 6 (7) (2016), 85–91.

4 Juliana Pedro, Tânia Brandão, Lone Schmidt, Maria E. Costa & Mariana V. Martins, „What do people know about fertility? A systematic review on fertility awareness and its associated factors", *Upsala Journal of Medical Sciences* 123 (2) (2018), 71–81, doi:10.1080/03009734.2018.1480186.

5 Marni Sommer, Linda Fan et al, „Incorporating menstrual health into routine pediatric primary care", *The Lancet Regional Health – Americas*, vol. 32 (2024), 100716, doi: 10.1016/j.lana.2024.100716.

FEMM), jis surengė papildomą renginį „Moterų ir mergaičių sveikatos priežiūros standartų kėlimas pasitelkiant technologijas ir švietimą“, kurio metu buvo pasiūlyta unikali perspektyva: moterys ir mergaitės gali naudotis technologijomis ir inovacijomis, kad galėtų stebėti ir sekti savo kūno požymius ir simptomus, nustatyti, ar yra sveikos, ir prireikus kreiptis į gydytoją. FEMM programa grindžiama idėja, kad moterys turi teisę į aukščiausią įmanomą sveikatos lygį, kuris yra pagrindinė jų dalyvavimo socialiniame ir ekonominiame bendruomenės gyvenime sąlyga[6].

Šio straipsnio tikslas – aptarti vaisingumo pažinimo vaidmenį moters sveikatai bei nustatyti, kokią informaciją apie vaisingumo pažinimą ir jo vaidmenį moters sveikatai turi abiturientės.

Vaisingumo pažinimas – sveikatos raštingumo veiksnys

Tinkamos su sveikata susijusios informacijos svarba ugdymo turinyje yra pabrėžiama daugelyje tarptautinių konvencijų ir dokumentų. Žinojimą, kaip funkcionuoja tiek moterų, tiek vyrų vaisingumo sistema, supratimą apie moterų ir vyrų skirtingus poreikius, susijusius su seksualumo raiška, galima vadinti sveikatos raštingumu (angl. *health literacy*). PSO sveikatos raštingumą apibūdina kaip „žinių, asmeninių įgūdžių ir pasitikėjimo lygį, siekiant pagerinti asmeninę ir bendruomenės sveikatą, keičiant asmeninį gyvenimo būdą ir gyvenimo sąlygas“[7]. Sveikatos raštingumas yra svarbus sveikatą lemiantis veiksnys, o prastas paauglių sveikatos raštingumas yra susijęs su rizikinga sveikatos elgsena ir neigiamais sveikatos rezultatais suaugus[8]. Pastebėta, kad tie paaugliai, kurie yra supažindinami su savo kūno fiziologiniais procesais, mokosi atpažinti savo vaisingumą lytiškumo ugdymo programose, labiau vertina savo ir savo amžiaus grupės asmenų lytiškumą ir gebėjimą reikšti emocijas. Be to, jaunuoliai pradeda suvokti vaisingumą kaip natūralų savo raidos bruožą, geriau supranta vaisingumą ir gyvybės pradžią, laikydami juos svarbiomis dovanomis, kurias reikia suprasti, vertinti ir perduoti. Todėl vaisingumo pažinimas turėtų užimti kertinę vietą lytiškumo ugdymo programose ir tapti labai naudinga priemone tiek pedagoginiu, tiek asmens sveikatos savikontrolės požiūriu. Be to, įrodyta – kai šios žinios gaunamos paauglystėje, vykstant asmenybės formavimui, apimančiam visus asmens aspektus, jos tampa svarbia priemone, padedančia stiprinti mergaičių tapatumo ir savivertės jausmą, bei

[6] „Holy See Mission Side Event Offers a Unique Holistic Perspective on Women's Health“, *Permanent Observer Mission of the Holy See to the United Nations*, žiūrėta 2024 m. gruodžio 2 d., https://holyseemission.org/contents//press_releases/65cd187fb374b.php.

[7] WHO, „Improving health literacy“, žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d., https://www.who.int/activities/improving-health literacy.

[8] Lori MacLean, „A Literature Review of Health Literacy of Adolescents During Pregnancy“, *Nursing for Women's Health*, vol. 24, issue 6 (2020), 431–439, doi:10.1016/j.nwh.2020.09.004.

puikia paauglių nėštumo prevencija[9]. Pavyzdžiui, studijoje „Lytinio raštingumo poveikis paauglių nėštumui Kolumbijoje", siekiant nustatyti, kokią įtaką merginų nėštumui turi informacija, susijusi su seksualumu, buvo tirtos 8525 13–19 metų amžiaus paauglės. Tyrėjai nustatė, kad kūno fiziologijos ir anatomijos išmanymas susijęs su gerokai mažesniu paauglių nėštumų skaičiumi. Tyrimo autoriai pateikia tokią išvadą:

> Didžiausias nėštumo atvejų skaičiaus skirtumas nustatytas tarp tų, kurios turėjo ir neturėjo žinių apie anatominius ir fiziologinius kūno pokyčius. Tarp dalyvių, gavusių informacijos apie lytinių organų veiklą, nėštumo atvejų paauglystėje buvo 11,6 proc., palyginti su 23,5 proc. tarp tų, kurios šios informacijos negavo. Tarp paauglių, žinančių apie lytinio brendimo metu vykstančius pokyčius, nėštumo atvejų buvo 12,3 proc., palyginti su 24,6 proc. tarp tų, kurie apie tai nežinojo[10].

Tyrimo rezultatai paneigė paplitusią nuomonę, kad žinios apie kontracepciją yra tiesiogiai susijusios su paauglių nėštumo mažėjimu. „Paaugliai, kurie buvo informuoti apie kontracepcijos naudojimą, pastojo dažniau (13,7 proc.), palyginti su tais, kurie neturėjo informacijos apie kontracepcijos naudojimą (8,3 proc.)"[11].

Vaisingumo pažinimas svarbus kaip bendras savęs pažinimo procesas, padedantis merginoms orientuotis visose jų gyvenimo situacijose. Paauglystės metais, sudėtingo lytinio brendimo laikotarpiu, vaisingumo pažinimas mergaitei padeda suprasti ne tik savo organizmo pokyčius, bet ir nuotaikų kaitą bei emocijas, kurios sąlygojamos gonadotropinių ir lytinių hormonų sąveikos. Vaisingumo pažinimas praplečia moters laisvės ribas, padidina jos pasirinkimo galimybes. Vaisingumo pažinimas – tai žinios, kaip veikia žmogaus prokreacinė sistema, taip pat biologiniai ir socialiniai faktai apie žmogaus vaisingumą. Savo kūno ir vaisingumo pažinimas leidžia asmeniui priimti informuotą ir atsakingą sprendimą dėl savo lytinio elgesio. Tai vertinga priemonė, leidžianti moteriai atpažinti savo sveikatos būklę[12].

Informavimas apie vaisingumą – tai būdas jauniems žmonėms padėti suprasti savo bręstantį kūną, apsaugoti lytinę sveikatą, išsklaidyti mitus ir klaidingus įsitikinimus apie vaisingumo sistemą, kad jie galėtų geriau pasirengti suaugusiųjų gyvenimui[13].

9 Pilar Vigil, Leonard F. Blackwell ir Manuel E. Cortés, „The Importance of Fertility Awareness in the Assessment of a Woman's Health a Review", *Linacre Quaterly* 79 (4) (2012), 426–450.

10 Monica M. Alzate, Deepa Dongarwar, Jennifer L. Matas ir Hamisu M. Salihu, „The Effect of Sexual Literacy on Adolescent Pregnancy in Colombia", *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology* 33 (2020), 72–82, doi:10.1016/j.jpag.2019.09.005.

11 Ibid., 76.

12 Vigil, Blackwell ir Cortés, „The Importance of Fertility Awareness", 426–450.

13 Birutė Obelenienė ir Andrius Narbekovas, *Evaluation of content about human sexuality and procreation of school textbooks in Lithuania*, proceedings of the 5th annual international conference on cognitive-social, and behavioral sciences, 9–11 January 2017, Brno, Czech Republic, editors Zafer Bekirogullari, Melis Yagmur Minas, Roslind X. Thambusamy, vol. 20, 197–205 (London: Future Academy, 2017), doi:10.15405/epsbs.2017.01.02.20.

Pagrindiniai vaisingumo aspektai, su kuriais reikėtų supažindinti paaugles(-ius), yra šie: žmogaus vaisingumo sistemos neurofiziologija, pagumburio-hipofizės kiaušidžių ašis ir menstruacinio ciklo reguliacijos mechanizmas, tikrieji vaisingumo požymiai ir jų atpažinimas[14]. Tačiau mokykliniuose vadovėliuose informacija šiais klausimais yra labai ribota. Įvertinus Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų biologijos dalyke naudojamų vadovėlių turinį, susijusį su žmogaus dauginimusi ir lytiškumu, paaiškėjo, kad visuose vertinamuose vadovėliuose, kuriuose kalbama apie žmogaus prokreaciją, nėra skirtumo tarp žmogaus ir gyvūnų dauginimosi. Vertintuose vadovėliuose nepateikiama esminė informacija, reikalinga vaisingumo supratimui. Tik viename vadovėlyje aprašoma moters menstruacinio ciklo neurofiziologinė reguliacija ir teisingai įvardijami gonadotropiniai ir lytiniai hormonai, reguliuojantys moters menstruacinį ciklą, bei nurodoma jų sąveika. Kituose vadovėliuose šie hormonai neįvardijami, jie vadinami „kai kuriais lytiniais hormonais", taip pat nepateikiama lytinių hormonų reikšmė bendrai moters sveikatai[15]. Menstruacijų ciklas yra sudėtingas procesas, tai – aktyvus moters vaisingumo sistemos pasiruošimas nėštumui. Menstruacijų ciklą galima apibūdinti kaip procesą, kai moters kūnas subrandina kiaušialąstę ir pasirengia apvaisintos kiaušialąstės priėmimui, implantacijai ir nėštumui[16]. Tačiau pastebėta tendencija moters menstruacinį ciklą sutapatinti tik su viena ciklo faze (kraujavimu). Vieną tokių pavyzdžių galima rasti Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (angl. UNESCO) parengtose „Tarptautinėse lytiškumo ugdymo techninėse gairėse"[17], kurių tikslas – kurti ir tobulinti išsamias lytiškumo ugdymo programas ir metodinę medžiagą, kuri bus naudojama tiek bendrojo lavinimo mokyklose, tiek už jų ribų visame pasaulyje[18]. Nustatyta, kad šiose gairėse menstruacinis ciklas sutapatinamas tik su viena ciklo faze (kraujavimu) ir daugiausia dėmesio kalbant apie jį skiriama higienai. Gairėse nerašoma apie moters vaisingumą ir dauginimosi sistemos veiklą, jose apskritai nepateikiama informacijos, labai svarbios moterų lytinės sveikatos raštingumui ir jaunos moters apsisprendimui pradėti lytinį gyvenimą: nerašoma apie moterų vaisingumo neurofiziologiją, moterų ir vyrų vaisingumo bei lytinio potraukio dinamikos skirtumus, hormoninės kontracepcijos veikimo mechanizmą[19].

[14] Anna Direito, „Scientific bases of fertility awareness", *Sveikatos mokslai* 21 (3) (2011), 69–73, http://sm-hs.eu/index.php/smhs/article/view/57/pdf.

[15] Obelenienė ir Narbekovas, *Evaluaton of content...*

[16] Christina Valenzuela, *The Language of Your Body: Embracing God's Design for Your Cycle* (Our Sunday Visitor, 2024).

[17] Jungtinių Tautų 70-ojoje sesijoje 2015 m. rugsėjo 25 d. priimta Generalinės Asamblėjos rezoliucija „Keiskime mūsų pasaulį: darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų". Darbotvarkėje numatyta 17 tikslų ir 169 uždaviniai. Gairės skirtos 4-tojo tikslo „Ugdymo kokybės" ir 5-tojo tikslo „Lyčių lygybė" įgyvendinimui.

[18] UNESCO, *International technical guidance on sexuality education* (Unesco, 2018), 12, https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/ITGSE.pdf.

[19] Birutė Obelenienė, *From birth control to self-awareness and free decision making. A model for the evaluation of comprehensive sexuality education from the perspective of women's health and free informed choice*, monograph (Krakow: The Pontifical University of John Paul II in Krakow, 2022).

Tokia pati tendencija pristatyti moters menstruacinį ciklą tik kaip vieną fazę, bet ne kaip moters organizmo nuolatinio keitimosi ir pasirengimo nėštumui vyksmą, nepaaiškinant, nei kokie hormonai jį kontroliuoja, nei kuo jie svarbūs moters sveikatai, nei kaip ši ciklinė hormonų kaita veikia moters emocijas, elgesį, sprendimus ir jos gyvenimą, pastebima ir nuo 2023 m. Lietuvoje pradėtoje įgyvendinti Gyvenimo įgūdžių programoje[20]. Todėl labai svarbu nustatyti, kokias žinias apie vaisingumą turi jaunos merginos. Tuo tikslu ir buvo atliktas tyrimas „Kauno miesto bendrojo ugdymo mokyklų abiturienčių vaisingumo pažinimas".

Kauno miesto bendrojo ugdymo mokyklų abiturienčių vaisingumo pažinimo tyrimo metodika

Tyrimas vykdytas penkiose patogumo principu pasirinktose Kauno miesto bendrojo ugdymo mokyklose. Apklausoje dalyvavo 171 mergina, tyrimo metu jos jau turėjo 18 metų ir mokėsi baigiamosiose klasėse. Respondentėms savanoriškai sutikus, buvo užtikrintas jų anonimiškumas ir gautų duomenų konfidencialumas. Merginų apklausa suderinta su mokyklų administracija. Apklausa vyko tikybos, etikos, biologijos pamokų ir klasių valandėlių metu. Respondentėms buvo paaiškintas tyrimo tikslas bei klausimyno pildymo taisyklės. Pildydamos klausimyną respondentės užtruko apie 20 min.

Tyrimo instrumentas. Tyrimui sukurtas klausimynas, kurį sudarė kelios dalys: 1) vaisingumo pažinimo žinių patikrinimo testas; 2) klausimai apie žmogaus gyvybės pradžią ir abortą; 3) klausimai, padedantys įvertinti merginų menstruacinio ciklo stebėjimo įgūdžius; 4) klausimai, padedantys nustatyti merginų supratimą apie vaisingumo sistemą žalojančius veiksnius; 5) klausimai, padedantys įvertinti merginų žinias apie hormoninės kontracepcijos veikimo mechanizmą; 6) informacijos apie vaisingumą ir hormoninę kontracepciją gavimo šaltiniai.

Tyrimo duomenų tvarkymo ir analizės metodai. Duomenims apdoroti naudotos „Microsoft Office Excel 2016" ir „SPSS for Windows" programos. Vaisingumo pažinimo žinių patikrinimo testas buvo vertintas dvejopu būdu: įvertintos kiekvienos respondentės individualios žinios, siekiant išsiaiškinti, koks jų vaisingumo pažinimo lygis, taip pat bendrai vertinti visų respondenčių atsakymai į kiekvieną klausimą, siekiant nustatyti, kokios konkrečios informacijos labiausiai trūksta tiriamojo amžiaus merginoms. Bendros respondentų žinios buvo vertinamos remiantis teisingų atsakymų į atskirus klausimus procentais. Pateikti procentiniai dydžiai yra teisingų atsakymų dalys visoje tiriamojoje grupėje.

[20] Birutė Obelenienė ir Andrius Narbekovas, „Lytiškumo sampratos Gyvenimo įgūdžių ugdymo bendrojoje programoje vertinimas Katalikų Bažnyčios mokymo aspektu", *Soter* 87 (115) (2023), 38, doi:10.7220/2335-8785.87(115).3.

Kauno miesto bendrojo lavinimo mokyklų abiturienčių vaisingumo pažinimo tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija

1) Vaisingumo pažinimo žinių įvertinimas. Vaisingumo pažinimo testas buvo sudarytas iš teisingų ir neteisingų teiginių apie moters ir vyro vaisingumo fiziologiją, menstruacinį ciklą, žmogaus lytinių ląstelių gyvybingumą, moteriškų ir vyriškų lytinių ląstelių skirtumus, apvaisinimo faktus. Šie teiginiai yra vaisingumo pažinimo pradžiamokslis, t. y. pradinės žinios, kurios turėtų būti aiškios kiekvienai merginai ir vaikinui – ne tik sulaukusiems 18 metų, bet ir lytinio brendimo pradžioje. Teste buvo pateikti trys galimi atsakymų variantai: „taip, ne, nežinau". Respondenčių pasirinkimas „nežinau" buvo priskiriamas prie neteisingų atsakymų, kurie buvo įvertinami „blogai".

Individualūs testo atsakymai buvo vertinami 10 balų sistemoje. Įvertinus vaisingumo pažinimo žinių testo rezultatus nustatyta, kad tik aštuonių merginų (4,6 proc.) testo atsakymai buvo įvertinti gerai, 73 (42,7 proc.) – patenkinamai ir 90 (52,6 proc.) – blogai. Trumpai tariant, daugiau nei pusės tyrimo dalyvių vaisingumo pažinimo žinios yra blogos ir mažiau nei pusės – tik patenkinamos.

Menstruacinis ciklas, kurio paskirtis – užtikrinti moteriškosios lytinės ląstelės subrendimą, moters organizme sudaryti sąlygas sėkmingam jos apvaisinimui ir embriono implantacijai, t. y užtikrinti darnų moters vaisingumo sistemos funkcionavimą ir galimybę susilaukti palikuonių, yra žymiai daugiau nei vien tik mėnesinės. Galima teigti, kad visas vaisingas moters gyvenimas, prasidedantis nuo paauglystės, labai priklauso nuo menstruacinio ciklo. Moteris gyvena šiuo ritmu. Yra nustatyta, kad lytinis brendimas prasideda tada, kai suaktyvėja pagumburio-hipofizės-lytinių liaukų ašis, pagumburis pradeda pulsuojantį gonadotropiną atpalaiduojančio hormono (GnRH) išsiskyrimą, o dėl jo poveikio hipofizė išskiria folikulus stimuliuojantį hormoną, kuris kiaušidėse suaktyvina lytinių steroidinių hormonų (estrogenų ir progesterono) biosintezę[21]. Vaisingumą užtikrinantys procesai moters gyvenime prasideda dar jos embrioniniu laikotarpiu, kai moteriškosios lyties vaisiuje pradeda formuotis užuomazginės lytinės ląstelės. Jų skaičius yra maksimalus apie penktą prenatalinės raidos mėnesį ir siekia iki 7 milijonų[22]. Kai mergaitė gimsta, ji turi nuo vieno iki dviejų milijonų pirminių folikulų, iš kurių per visą moters gyvenimą tik 400–500 užbaigia folikulo genezę ovuliacijos metu[23], t. y. per visą moters gyvenimą subręsta tik keli šimtai kiaušialąsčių. Taigi mergaitės, skirtingai nei berniukai, gimsta su lytinių ląstelių užuomazgomis ir jų skaičius yra baigtinis, o berniukų lytinės ląstelės pradeda bręsti tik prasidėjus paauglystei. Per visą vyro gyvenimą subręsta sunkiai suvokiamas lytinių ląstelių (spermatozoidų) skaičius: sveiko vyro sėklidėse per minutę subręsta

[21] Vigil, Blackwell ir Cortés, „The Importance of Fertility...", 426–450.
[22] Angelija Valančiūtė, „Vaiko prenatalinė raida", in *Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo*, monografija (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012), 14.
[23] Vigil, Blackwell ir Cortés, „The Importance of Fertility...", 426–450.

50 000 spermatozoidų, per parą – 72 mln.[24], o moteriškųjų lytinių ląstelių (kiaušialąsčių) skaičius nuo mergaitės gimimo tik mažėja, kol joms visiškai išsekus prasideda menopauzė.

Gonadotropinių ir lytinių hormonų – estrogenų bei progesterono – kaita, jų banginis svyravimas be jokios abejonės veikia moters organizmą, jos psichiką ir kognityvinius gebėjimus[25]. Moters prokreacinė sistema yra sudėtinga, sudaryta iš daugelio hormoninių ir reguliacinių komponentų. Tinkamas šios sistemos veikimas yra labai svarbus ne tik moters vaisingumui, bet ir bendrajai sveikatai, todėl informacija apie neurohormoninę moters menstruacinio ciklo reguliaciją yra ypač svarbi kalbant apie tinkamą, su moters sveikata susijusią informaciją, kuri moteriai suteikia sprendimų priėmimo laisvę.

Bendrai vertinant visų respondenčių atsakymus į kiekvieną teiginį nustatyta, kad respondentės daugiausia klaidingų atsakymų pateikė apie centrinės nervų sistemos vaidmenį vaisingumo proceso reguliavimui ir hormoninės kontracepcijos veikimo mechanizmą. Žmogaus vaisingumo sistema nėra autonominė – procesai, vykstantys moters organizme menstruacinio ciklo metu, yra reguliuojami centrinės nervų sistemos. Tačiau mažiau nei trečdalis (28 proc.) merginų nurodė žinančios centrinės nervų sistemos svarbą vaisingumo reguliavimui (žr. 1 pav.).

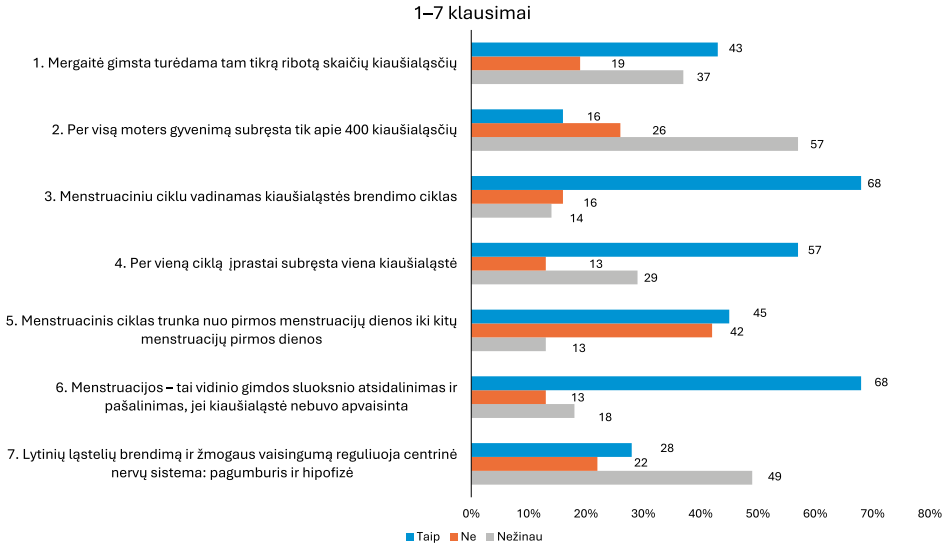

1 pav. **Respondenčių atsakymai į 1–7 testo teiginius**

[24] Birutė Obelenienė, Andrius Narbekovas, Virgilijus Rudzinskas et al., *Vaisingumo pažinimas ir natūralus šeimos planavimas* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2011), 86.

[25] Caroline Gurvich, Kate Hoy, Natalie Thomas ir Jayashri Kulkarni, „Sex Differences and the Influence of Sex Hormones on Cognition through Adulthood and the Aging Process“, *Brain Sciences* 8 (2018), 163.

Beveik pusė (45 proc.) respondenčių negalėjo patvirtinti žinančios, kada menstruacinis ciklas prasideda ir baigiasi. Ryškesnės savęs pažinimo žinių spragos išryškėjo analizuojant atsakymus į teiginius apie moters vaisingumo trukmę, kurią lemia baigtinis kiaušialąsčių skaičius. Žinančios, kad mergaitė gimsta turėdama tam tikrą lytinių ląstelių užuomazgų (pirminių folikulų) skaičių, pažymėjo tik 43 proc. merginų, o tai, kad tik apie 400 kiaušialąsčių subręstą per visa moters gyvenimą, žinojo vos 16 proc. apklausoje dalyvavusių merginų.

Testo teiginių apie apvaisinimo faktus analizė parodė, kad teiginį „Moteris yra vaisinga tik kelias dienas per mėnesį“ teisingu laikė mažiau nei pusė (44 proc.) respondenčių. Tik 40 proc. respondenčių žinojo, kad kiaušialąstė gali būti apvaisinta iki 24 val. po ovuliacijos. Apie vyriškų lytinių ląstelių gyvybingumo trukmę moters lytiniuose takuose žinojo mažiau nei pusė (46 proc.) apklaustųjų. Beveik trečdalis (30 proc.) merginų klaidingai mano, kad apvaisinimas vyksta gimdoje. Didžioji dalis merginų (85 proc.) atsakė žinančios, kad pastoti galima pirmųjų lytinių santykių metu (žr. 2 pav.).

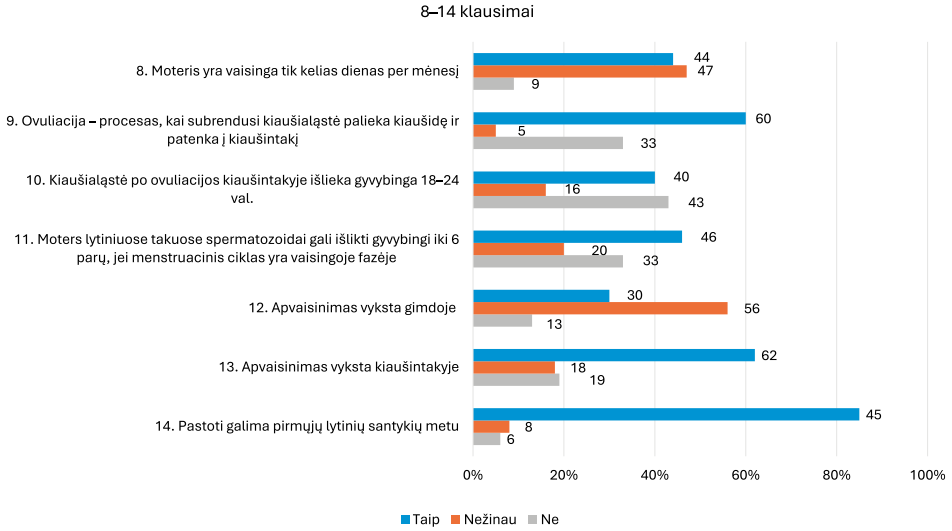

2 pav. **Respondenčių atsakymai į vaisingumo pažinimo testo 8–14 klausimus**

Menstruacinio ciklo pradžios ir pabaigos (nuo pirmos menstruacijų dienos iki pirmos kitų menstruacijų dienos), kaip nuolatinio pasikartojančio ciklo, nuo kurio priklauso moters vaisingumas ir sveikata, nepažinimas, negebėjimas šių procesų susieti su naujos gyvybės atsiradimu, sudaro prielaidas neatsakingai rizikingai elgsenai. Galima teigti, kad savo organizme vykstančių procesų suvokimo stoka yra nepakankamo sveikatos raštingumo išraiška, dėl to atsiveria erdvė manipuliacijoms sveikata, ribojama merginų sveikatai palankių sprendimų priėmimo galimybė.

Atsakymų į testo teiginius apie hormoninę kontracepciją analizė. Labai dažnai paauglės mano, kad hormoninės kontraceptinės piliulės reguliuoja menstruacinį ciklą, tačiau jo reguliavimas tabletėmis, žinoma, yra grynai simptominis ir slopina fiziologinę menstruacijų funkciją bei reikšmę[26]. Tyrimo dalyvių vaisingumo pažinimo testo atsakymų apie hormoninę kontracepciją analizę patvirtino, kad merginos vadovaujasi tarp jaunimo populiarių internetinių puslapių palaikomais teiginiais apie hormoninę kontracepciją. Didesnė dalis (66 proc.) tyrime dalyvavusių merginų mano, kad hormoninė kontracepcija pasižymi menstruacijas reguliuojančiu poveikiu ir tik maža dalis (10 proc.) merginų teigia, jog menstruacijos tuo metu nevyksta, o yra tik imituojamos (žr. 3 pav.).

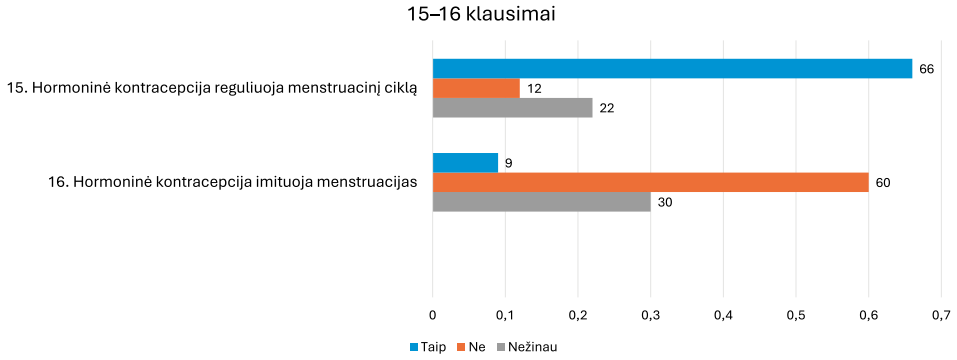

3 pav. **Respondenčių atsakymai į vaisingumo pažinimo testo 15–16 klausimus apie hormoninės kontracepcijos veikimo mechanizmą**

2) Respondenčių žinios apie žmogaus gyvybės pradžią. Vaisingumo pažinimas neatsiejamas nuo žinių apie žmogaus gyvybės pradžią. Pagal tyrimo duomenis buvo nustatyta, kad mažiau nei pusė (44 proc.) merginų nurodė, jog gyvybė prasideda nuo lytinių ląstelių susiliejimo – apvaisinimo momentu, šiek tiek daugiau nei trečdalis (37 proc.) mano, kad nuo embriono įsitvirtinimo gimdoje. 12 proc. merginų gyvybės pradžia laiko 12-tą nėštumo savaitę (žr. 4 pav.).

[26] Marc Dhont, „History of oral contraception", *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care* 15 (2) (2010), 12–18, doi:10.3109/13625187.2010.513071.

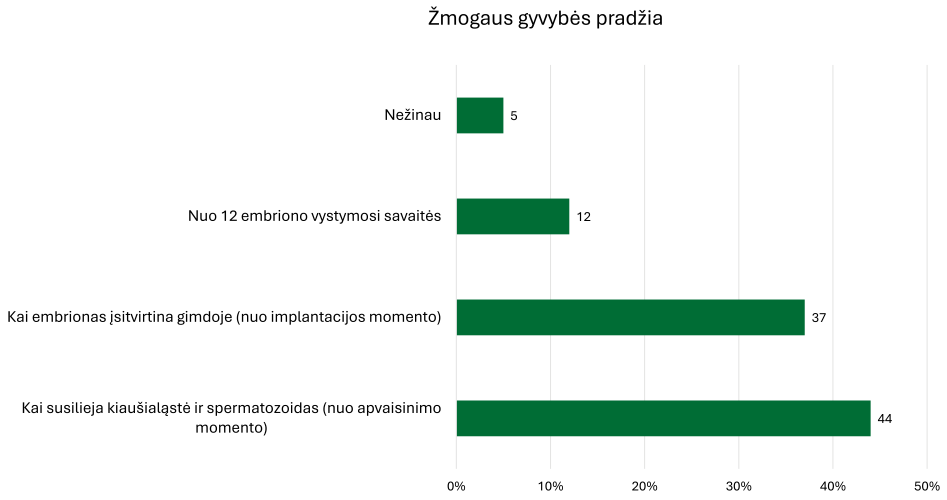

4 pav. Respondenčių **atsakymai į klausimą apie žmogaus gyvybės pradžią**

Nežinojimas, kad žmogaus gyvybė prasideda nuo apvaisinimo momento, suteikia daug erdvės prieš žmogaus gyvybę nukreiptoms kampanijoms, kuriomis siekiama manipuliuoti „moters teise į savo kūną“, ir labai susiaurina moterų pasirinkimo galimybes.

3) Atsakymai į tyrimo klausimus, padedančius įvertinti merginų menstruacinio ciklo stebėjimo įgūdžius. Vis dažniau pripažįstama, kad menstruacijų ciklas yra gyvybiškai svarbus sveikatos požymis, kurį stebėti moterys turėtų išmokti nuo paauglystės. Kaip ir kitų gyvybiškai svarbių požymių, rodančių ligas, menstruacijų ciklo pokyčių atpažinimas gali padėti anksti nustatyti galimas sveikatos problemas, kurios gali tapti rimtesnės, jei laiku nenustatoma diagnozė ir neskiriamas tinkamas gydymas. Paradoksalu, tačiau tik 4 proc. gydytojų yra baigę oficialius vaisingumo pažinimu grįstų metodų, kuriuose tobulinami ciklo stebėjimo įgūdžiai, mokymus[27].

Kaip akivaizdžiai matyti 5 pav., pusė respondenčių (50 proc.) nurodė sistemingai stebinčios ir pasižyminčios kalendoriuje ciklo eigą. Trečdalis (33 proc.) teigė mokančios nustatyti ovuliacijos laiką, o kitų mėnesinių pradžią – trys trečdaliai (73 proc.) merginų. Svarbiausias įvykis menstruaciniame cikle yra ovuliacija. Būtent jos buvimas ar nebuvimas leidžia įvertinti sveikatos būklę. Merginos dažniausiai stebi ciklo pradžią, t. y. kraujavimo faktą, kuris yra atskaitos taškas, tačiau nėra sveiko ciklo kriterijus.

[27] Marguerite Duane, Joseph B. Stanford, Christina A. Porucznik ir Pilar Vigil, „Fertility Awareness-Based Methods for Women's Health and Family Planning“, *Frontiers in Medicine* 9 (2022), doi:10.3389/fmed.2022.858977.

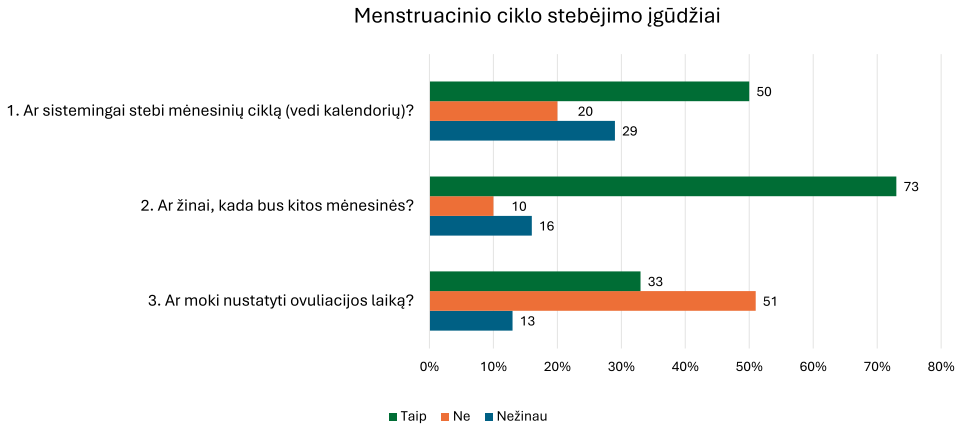

5 pav. **Respondenčių menstruacinio ciklo stebėjimo įgūdžiai**

4) Atsakymų į klausimą, padedantį nustatyti merginų supratimą apie vaisingumo sistemą žalojančius veiksnius, analizė. Trapų moters vaisingumą žaloja daugelis vidinių ir išorinių veiksnių. Dauguma jų priklauso nuo moters gyvenimo būdo. Tyrime norėta išsiaiškinti, ar merginos žino apie gyvenimo būdo poveikį moters vaisingumui. Didžiausią grėsmę moters vaisingumui, merginų žiniomis, kelia lytiniu keliu plintančios infekcijos (98 proc.), abortas ir žalingi įpročiai (po 96 proc.) bei hormoninė kontracepcija (88 proc.). 72 proc. merginų žino, kad per mažas ar per didelis kūno svoris gali neigiamai paveikti vaisingumą. Trys ketvirtadaliai (76 proc.) respondenčių nežino, kad ankstyvi lytiniai santykiai gali žaloti vaisingumą ir 36 proc. apklaustųjų neturi žinių apie lytinių partnerių kaitos žalą moterų vaisingumui (žr. 6 pav.).

PSO duomenimis, lytiškai plintančios infekcijos yra pagrindinė nevaisingumo (ypač moterų) priežastis, kurios galima išvengti[28]. Komentuoti labiausiai paplitusias nevaisingumo priežastis Lietuvoje sunku, nes nėra atlikta reprezentatyvių tyrimų. Vieninteliai turimi duomenys yra gauti iš privačių nevaisingumo klinikų, teikiančių šiuolaikines pagalbinio apvaisinimo paslaugas. Jie rodo, kad aktyviai dėl gydymo besikreipiančių moterų pagrindinė nevaisingumo priežastis 2001 m. buvo kiaušintakių pažeidimai, kuriuos nulėmė didelis sergamumas lytiškai plintančiomis ligomis[29].

[28] WHO, *Global strategy for the prevention and control of sexually transmitted infections: 2006–2015* (World Health Organization, 2007), https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/43853/9789241563475_eng.pdf?sequence=1.

[29] Ramune Kalediene ir Ruta Nadisauskiene, „Women's Health, Changes and Challenges in Health Policy Development in Lithuania", *Reproductive Health Matters* 10 (20) (2002), 117–126.

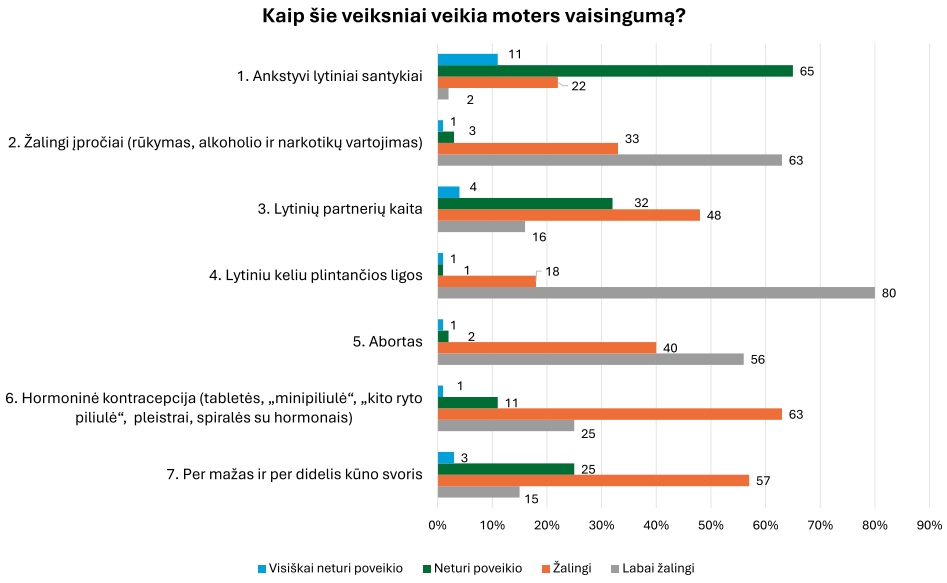

6 pav. **18 metų merginų žinios apie vaisingumą žalojančius veiksnius**

6) Informacijos apie vaisingumą ir hormoninę kontracepciją gavimo šaltiniai. Monica M. Alzate, Deepa Dongarwar ir kt. autoriai, tyrę „Seksualinio raštingumo poveikį paauglių nėštumui“[30], pateikia labai svarbią įžvalgą apie informacijos šaltinio ir paauglių nėštumo skaičiaus mažėjimo ryšį. Teigiama, kad svarbiausias žinių šaltinis, tiesiogiai susijęs su paauglių nėštumo skaičiaus mažėjimu, yra ugdymo įstaiga: „Kai paaugliai pirmą kartą gavo informaciją iš švietimo įstaigų, jų nėštumų skaičius buvo mažesnis“.[31] Taigi remiantis šiais duomenimis galima teigti, kad mokykloje įgytos žinios yra labai svarbios moters sveikatai. Tyrime siekta nustatyti, kokiam informacijos šaltiniui apklausoje dalyvavusios merginos teikia prioritetą. Merginoms pateiktoje anketoje buvo išvardintos su vaisingumu susijusios temos ir pagrindiniai ugdymo veikėjai. Buvo prašoma atsakyti, iš kur minėtomis temomis merginos gauna informaciją. Žvelgiant į 1 lentelėje pateiktus duomenis akivaizdu, kad merginos vaisingumo ir lytiškumo klausimais praktiškai tariasi tik su mama. Tačiau kaip pagrindinis žinių visomis temomis šaltinis dominuoja internetas. Todėl galima suprasti, kodėl merginų žinios apie hormoninės kontracepcijos veikimo mechanizmą yra nepatenkinamos.

30 Alzate, Dongarwar, Matas ir Salihu, „The Effect of Sexual Literacy...“, 72–82.
31 Ibid.

1 lentelė. **Respondenčių informacijos apie vaisingumą šaltiniai**

Šaltinis / Tema	Mama	Tėtis	Sesė / brolis	Seneliai	Mokytojai	Kiti specialistai	Draugai	Internetas	Knygos
Fiziologiniai pokyčiai ciklo metu	**59,6**	**0,0**	**7,6**	**0,0**	**7,0**	**12,3**	**27,5**	**59,6**	**15,8**
Lytiniu keliu plintančios ligos	**28,1**	**2,9**	**2,3**	**2,3**	**17,0**	**26,3**	**14,6**	**64,3**	**14,0**
Naujos gyvybės pradėjimas, nėštumas	**47,4**	**2,9**	**5,3**	**2,3**	**18,1**	**20,5**	**18,1**	**50,9**	**18,7**
Kontracepcija	**24,6**	**0,0**	**2,3**	**0,0**	**6,4**	**24,6**	**13,5**	**50,9**	**7,6**

Išvados

Apibendrinant tyrimo „Kauno miesto bendrojo lavinimo mokyklų abiturienčių vaisingumo pažinimas“ rezultatus galima teigti, kad daugiau nei pusės tyrimo dalyvių vaisingumo pažinimo žinios yra blogos ir mažiau nei pusės – tik patenkinamos. Merginos nežino, kad jų organizmo lytinė sistema yra ne autonominė, o susieta su centrine nervų sistema, ir moters vaisingumas priklauso nuo neurohormoninio reguliavimo.

Merginos vadovaujasi klaidingomis žiniomis apie hormoninės kontracepcijos veikimo mechanizmą. Didesnė dalis merginų nežino, kad žmogaus gyvybė prasideda nuo apvaisinimo momento. Respondentės neturi pakankamai žinių apie moters vaisingumą žalojančius veiksnius: ankstyvų lytinių santykių ir lytinių partnerių kaitos jos nepriskiria prie vaisingumo sistemai žalingų veiksnių.

Apklausos metu nustatyti tirtų merginų žinių rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad mokyklose nėra skiriama pakankamai dėmesio moters vaisingumo pažinimui ir jo išsaugojimui. Merginos vadovaujasi internete rastomis žiniomis, todėl galima daryti prielaidą, kad tai suteikia daug erdvės prieš žmogaus gyvybę nukreiptoms kampanijoms, kuriomis siekiama manipuliuoti šia informacija ir taip apriboti moters laisvo ir informuoto pasirinkimo galimybes.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Alzate, Monica M., Deepa Dongarwar, Jennifer L. Matas ir Hamisu M. Salihu. „The Effect of Sexual Literacy on Adolescent Pregnancy in Colombia“. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology* 33 (2020): 72–82. doi:10.1016/j.jpag.2019.09.005.
2. Direito, Anna. „Scientific bases of fertility awareness“. *Sveikatos mokslai* 21 (3) (2011): 69–73.

3. Dhont, Marc. „History of oral contraception". *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care* 15 (2) (2010): 12–18. doi:10.3109/13625187.2010.513071.
4. Duane, Marguerite, Joseph B. Stanford, Christina A. Porucznik ir Pilar Vigil. „Fertility Awareness-Based Methods for Women's Health and Family Planning". *Frontiers in Medicine* 9 (2022). doi:10.3389/fmed.2022.858977.
5. Chachamovich, Juliana Rigol, Eduardo Chachamovich, Hélène Ezer. „Investigating quality of life and health-related quality of life in infertility: a systematic review". *Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology* 3 (2010): 101–110.
6. Galundia, Rushi. „To Understand the Impact of Anxiety and Depression amongst Infertile Males and Females: Gender Issues". *International Journal of Humanities and Social Science* 6 (7) (2016): 85–91.
7. Greil, Arthur L., Kathleen Slauson-Blevins ir Julia McQuillan. „The experience of infertility: a review of recent literature". *Sociology of Health & Illness* 32 (2010): 140–162.
8. Gurvich, Caroline, Kate Hoy, Natalie Thomas ir Jayashri Kulkarni. „Sex Differences and the Influence of Sex Hormones on Cognition through Adulthood and the Aging Process". *Brain Sciences* 8 (2018): 163.
9. „Holy See Mission Side Event Offers a Unique Holistic Perspective on Women's Health". *Permanent Observer Mission of the Holy See to the United Nations.* Žiūrėta 2024 m. gruodžio 2 d. https://holyseemission.org/contents//press_releases/65cd187fb374b.php.
10. Kalediene, Ramune ir Ruta Nadisauskiene. „Women's Health, Changes and Challenges in Health Policy Development in Lithuania". *Reproductive Health Matters* 10 (20) (2002): 117–126.
11. MacLean, Lori. „A Literature Review of Health Literacy of Adolescents During Pregnancy". *Nursing for Women's Health.* Vol. 24, issue 6 (2020): 431–439. doi:10.1016/j.nwh.2020.09.004.
12. Obelenienė, Birutė, Andrius Narbekovas, Virgilijus Rudzinskas, Gintautas Vaitoška, Danielius Serapinas, Dalia Regina Railaitė ir Gerimantas Čerkauskas. *Vaisingumo pažinimas ir natūralus šeimos planavimas*. Sud. Birutė Obelenienė. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2011.
13. Obelenienė, Birutė ir Andrius Narbekovas. *Evaluation of content about human sexuality and procreation of school textbooks in Lithuania*. Proceedings of the 5th annual international conference on cognitive-social, and behavioral sciences, 9–11 January 2017, Brno, Czech Republic. Editors Zafer Bekirogullari, Melis Yagmur Minas, Roslind X. Thambusamy. Vol. 20, 197–205. London: Future Academy, 2017. doi:10.15405/epsbs.2017.01.02.20.
14. Obelenienė, Birutė. *From birth control to self-awareness and free decision making. A model for the evaluation of comprehensive sexuality education from the perspective of women's health and free informed choice*. Monograph. Krakow: The Pontifical University of John Paul II in Krakow, 2022.
15. Obelenienė, Birutė ir Andrius Narbekovas. „Lytiškumo sampratos Gyvenimo įgūdžių ugdymo bendrojoje programoje vertinimas Katalikų Bažnyčios mokymo aspektu". *Soter* 87 (115) (2023): 37–54. doi:10.7220/2335-8785.87(115).3.
16. Pedro, Juliana, Tânia Brandão, Lone Schmidt, Maria E. Costa, Mariana V. Martins. „What do people know about fertility? A systematic review on fertility awareness and its associated factors". *Upsala Journal of Medical Sciences* 123 (2) (2018): 71–81. doi:10.1080/03009734.2018.1480186.
17. Sommer, Marni, Linda Fan, Samantha V. Hill, Chinwe Efuribe, David L. Bell, Samuel Master. „Incorporating menstrual health into routine pediatric primary care". *The Lancet Regional Health – Americas.* Vol. 32 (2024): 100716. doi: 10.1016/j.lana.2024.100716.
18. UNESCO. *International technical guidance on sexuality education*. Unesco, 2018. https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/ITGSE.pdf.
19. Valančiūtė Angelija. „Vaiko prenatalinė raida". In *Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo*, monografija, 12–49. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012.

20. Vigil, Pilar, Leonard F. Blackwell ir Manuel E. Cortés. „The Importance of Fertility Awareness in the Assessment of a Woman's Health a Review". *Linacre Quaterly* 79 (4) (2012): 426–450.
21. Valenzuela, Christina. *The Language of Your Body: Embracing God's Design for Your Cycle*. Our Sunday Visitor, 2024.
22. WHO. *Global strategy for the prevention and control of sexually transmitted infections: 2006–2015*. World Health Organization, 2007. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/43853/9789241563475_eng.pdf?sequence=1.
23. ——. „Improving health literacy". *World Health Organization*. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d. https://www.who.int/activities/improving-health-literacy.

Gauta: 2024 12 19
Parengta: 2024 02 17

Birutė OBELENIENĖ
Vytautas Magnus University, Lithuania

Violeta ČEKANAUSKIENĖ
Vytautas Magnus University, Lithuania

THE IMPORTANCE OF FERTILITY AWARENESS FOR WOMEN'S HEALTH AMONG GIRLS IN THEIR FINAL YEAR OF SCHOOL

S u m m a r y

The article deals with the importance of fertility awareness for women's health. It is commonly believed that fertility awareness knowledge is applied to family planning, but fertility awareness helps women and girls become informed participants in their health care. Research shows that women and girls who monitor their ovulation cycles can detect health problems early. This article presents research showing that adolescents who learn about their own body's physiological processes, learn to recognise their fertility in sexuality education programmes, have a greater appreciation of their own and their age group's sexuality and the ability to express emotions. The authors also present a study "Awareness of fertility in Kaunas city general education school leavers", in which interviewed female graduates of five secondary schools in Kaunas. The study revealed that more than half of the participants had poor knowledge of fertility awareness and less than half had only fair knowledge. Girls do not know that a woman's fertility depends on neurohormonal regulation. Girls have incorrect knowledge of the mechanism of action of hormonal contraception. A higher proportion of girls do not know that human life begins at conception. Respondents do not have sufficient knowledge of the factors that impair a woman's fertility. The results of the survey on girls' knowledge suggest that there is insufficient attention paid in schools to the knowledge of female fertility and its preservation. Girls are guided by knowledge found on the Internet. It can therefore be assumed that this provides a good possibility for manipulation by anti-life campaigns and severely restricts women's free and informed choices.

KEYWORDS: fertility awareness, health literacy, fertility system, menstrual cycle, gonadotropic and sex hormones, free informed choice.

Birutė OBELENIENĖ – socialinių mokslų (edukologijos) daktarė, Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto Teologijos katedros profesorė, Santuokos ir šeimos studijų centro vyriausioji mokslo darbuotoja. Mokslinių tyrimų sritys: šeimotyra, lytiškumo etika, bioetika, lytiškumo ugdymas, jaunimo rengimas šeimai, vaisingumo pažinimas. El. paštas birute.obeleniene@vdu.lt.

Birutė OBELENIENĖ – PhD in Social science, professor of Theology in Theology Department and senior researcher of Research Center on Marriage and Family in Vytautas Magnus University, Lithuania. The fields of investigation: family research, sexual ethics, bioethics, sexuality education, youth preparation for family life, fertility awareness. E-mail birute.obeleniene@vdu.lt.

Violeta ČEKANAUSKIENĖ – Vytauto Didžiojo universitete baigė šeimotyros studijas, įgijo ugdymo mokslų magistro laipsnį, visuomenės sveikatos specialistė ugdymo įstaigose. El. paštas vilecek@yahoo.com.

Violeta ČEKANAUSKIENĖ – graduated from Vytautas Magnus University with a degree in Family Studies, obtained a Master's degree in Educational Sciences, and is a public health specialist in general education schools. E-mail vilecek@yahoo.com.